

Archiv

David Drozd / Chybějící část recepce Zichova opus magnum

O Zichově *Estetice dramatického umění* (1931, 1977, 1986) můžeme dnes bez váhání říci, že je zakladatelským dílem české teatrologie, zejména její teorie. Recepce tohoto spisu a Zichových konceptů vůbec (coby teatrologové rádi pomíjíme Zichův přínos k teorií hudební) však probíhá poněkud přetržitě.

Přestože se Jan Mukařovský ve své recenzi (1933) i nekrologu (1934) k Zichovi až deklarativně hlásí a jeho myšlení pro rodící se strukturalismus přivlastňuje, recepce Zichova díla v první strukturalistické generaci není prosta polemik (Bogatyrev, Veltruský). V 50. letech jeho dílo mizí z obzoru, zřejmě s tím jak je potlačován zájem o strukturalismus, potažmo teorii vůbec. Zřejmě je čteno (což je pravděpodobné, protože značná část tehdejších divadelních odborníků studovala ještě u Zicha), není ale explicitně zmiňováno a reflektováno.

Prvním, téměř deklarativním pokusem navrátit Zicha do odborného povědomí, je pak Osolsoběho studie *Divadlo jako komunikace komunikací o komunikaci* (1970), poté – po dalších skoro deseti letech – se konala konference *Vědecký*

odkaz Otakara Zicha (proběhla v květnu 1979, stejnojmenný sborník vyšel péčí Rudolfa Pečmana 1981). Význam Zichova díla, symposiem jednoznačně prokázaný, je pak stvrzen komentovaným vydáním *Estetiky dramatického umění* roku 1986 (editovali Miroslav Procházka a Ivo Osolsobě).

Tento dosti mezerovitý výčet však není tak přetržitý, jak se může zdát. V roce 1977 vychází přetisk vydání z r. 1931 v nakladatelství JAL-REPRINT ve Würzburgu doplněný předmluvou brněnského estetiky Olega Suse (1924–1982) nazvanou „Průkopník české strukturalně sémantické divadelní vědy (Psychosémantika a divadelní umění)“. Není zatím známo, odkud přesně vzešla iniciativa *Estetiku* vůbec přetisknout a proč byl osloven právě Sus.¹ V rámci Susova díla tato předmluva svou logiku a náležitost má: počátkům a dějinám české estetiky se Sus věnoval několikrát. Dvě klíčové zichovské studie byly v poslední verzi dokonce připraveny k vydání pod společným názvem *Geneze sémantiky hudby a básnictví v moderní české estetice. Dvě studie o Otakaru Zichovi* v roce 1972, vydání však bylo zmařeno a uskutečnilo se až roku 1992.

Jak konstatuje Rudolf Pečman ve studii *Oleg Sus jako znalec Otakara Zicha* (viz Pečman 1994), předmluva koncepčně na-

1 Pozůstalost Olega Suse v uložení Archivu MU je momentálně zpracovávána a není přístupná, není tedy možno – např. v korespondenci – ověřit případnou genezi celé záležitosti. L. Pečman v této souvislosti bez dalších odkazů uvádí, že „Oleg Sus podnikl vydání českého reprintu...“ (1994: 52), nic bližšího neuvádí ani nejzevrubnější a nejznalejší Susův biograf Fr. Soldán (viz např. 1991 nebo 1994).

vazuje na předchozí zichovské, spíše hu-
debně-semiotické studie, pozoruhodná je
však i z teatrologického hlediska, neboť
představuje nejdůležitější pokus o inter-
pretaci Zichova díla ze semiologického
hlediska, jakožto díla protostrukturál-
ního. Vzhledem k tomu, že otázka vzta-
hu Zicha a strukturalismu není dosud
jednoznačně vyřešena (relativně nedáv-
né příspěvky k diskusi viz Gajdoš, Etlík,
Kaiser), může být tento text dobrým im-
pulem pro nové položení staré otázky.

Kromě prvního vydání v roce 1977 ne-
byla dosud tato práce (až na ukázky – viz
Sus 1991) v úplnosti veřejně publikována,
není mi zatím znám ani žádný relevant-
ní kritický ohlas. Až na dvě pozoruhod-
né výjimky: tou první je bibliografický
údaj, který připojil překladatel a pečlivý
editor Jan Roubal k úvodní pasáži kapito-
ly „In statu nascendi: Praha 1931–1941“
knihy Ireny Sławińskiej *Divadlo v sou-
časném myšlení* (2002), věnované prá-
vě Zichovi a jeho první generaci českých
strukturalistů. Zde Roubal zmiňuje jed-
nak výše jmenované reprintové vydání,
ovšem pokračuje „se samizdatovým vy-
dáním této předmluvy (in *Acta Incogni-
torum*² IV, 1978/1, září, s. 114–149) po-
lemizuje I. Osolsobě („Nad reprintem

Zichovy Estetiky dramatického umění“.
Ibid., s. 59–83).“ (Sławińska 2002: 205)
Tím se přímo dostáváme k oné druhé vý-
jimce a zároveň druhé položce rubriky
ARCHIV. Až na právě citovanou zmín-
ku nebylo nikde zaznamenáno, že Ivo
Osolsobě se k Susově předmluvě vyjád-
řil. V rozhovoru (Osolsobě 2010) řekl, že
polemizovat otevřeně se Susem v době
jeho politického pronásledování by bý-
val považoval za neetické, neboť i čistě
odborná polemika by mohla být zneuži-
ta orgány moci proti Susovi – ač vlastně
příspěvek *Sémiotika sémiotika Otakara
Zicha* na výroční zichovské konferenci
skrytou polemikou částečně je. Recenze
není zmíněna ani v jeho, pravda výběro-
vé, bibliografii (2007). Samotná existen-
ce Osolsoběho komentáře mění poněkud
naš pohled na vědeckou konferenci o Zi-
chovi – prokazatelně minimálně dva její
účastníci (Osolsobě, Pavlovský) Susův
text museli znát, u ostatních (např. Peč-
man) je to vysoce pravděpodobné. Mů-
žeme tedy – vlastně bez nadsázky – říci,
že Oleg Sus je dalším – díky dobovému
milieu neviditelným – účastníkem onoho
rokování.

Osolsoběho samizdatová recenze je
ovšem pozoruhodná i sama o sobě – za-
stihujeme tu jejího autora jaksi v půli
cesty mezi jeho ranou (*Divadlo jako ko-
munikace...*, 1970) a zralou zichovskou
reflexí, jež vrcholil příspěvkem na konfe-
renci a doslovem k druhému (nebo už by-
chom měli konečně začít říkat třetímu?)
vydání *Estetiky dramatického umění*
(1986). Mnohé teze jsou zatím pracovně
nahozeny, mnohé jen lapidárně načrtnu-

2 *Acta Incognitorum Eruditorum* je samizdato-
vý, údajně nejdéle vycházející, časopis vydávaný
Jiřím Cieslarem, přesněji řečeno Společností
neznámých učenců (Societas incognitorum eru-
ditorum), mezi jejímiž členy (a tedy i redaktory
periodika) byli mj. Majka Černá, Eva Fridová,
Jan Hozák, Leo Křížek, Stella Pavlovská, Petr
Pavlovský. (Podrobněji viz příslušný záznam
in Posset 1993).

ty, zároveň se sám autor rozsáhle vyznává ze svého vztahu (a jeho genezi) k Zichovu myšlenkovému světu.

V přítomném svazku tiskneme³ oba texty společně, abychom čtenáři umožnili porovnat argumenty obou zichologů a zvážit pro a proti. Susova předmluva byla dosud jen obtížně dostupná, Osoloběho „recenze“ prakticky neznámá. Tímto edičním počinem se snažíme jednak dostat tradici brněnských estetických přednášek, k níž náleží jak Otakar Zich tak Oleg Sus, jednak tím reagujeme zmínku, jíž Rudolf Pečman uzavřel svou zichovsko-susovskou studii „Zich prostě není čten. Susovy texty přispívají postupně k jeho posthumní rehabilitaci.“ (1994: 57) Pokud jde o Zicha, čten je již snad více, pokud jde o Suse, nabízí se tu příležitost...

3 Současná edice obou textů se opírá všechny verze textů, které se ovšem prakticky neliší. Vzhledem k vysoké jazykové i redakční úrovni příspěvků jsme se uchýlili pouze k nezbytným redakčním zásahům a publikujeme je v podobě komentovaného diplomatického vydání. Opravujeme pouze evidentní omyly, podtrhávky ve strojopise nahrazujeme kurzívou, jinak respektujeme (a pouze sjednocujeme) autorský pravopis. Kromě dvou poznámek, které vepsal do strojopisu Osoloběho studie Petr Pavlovský při redigování samizdatového vydání, jsou všechny ostatní redakční. V nezbytných případech do poznámek pod čarou doplňujeme chybějící bibliografické údaje (na rozdíl od citačního úzu časopisu ponecháváme úplné odkazy přímo v příslušných poznámkách) a nejnezbytnější vysvětlivky. Odkazy na Zichovu *Estetiku dramatického umění* se vždy vztahují k prvnímu vydání (1931) a nejsou aktualizovány, v Osoloběho studii doplňujeme pouze odkazy na nyní publikovaný text Susův, protože vydání z roku 1977 je jen obtížně dostupné.

Bibliografie:

- BOGATYREV, Petr. 1971. *Souvislosti tvorby*. Praha: Odeon, 1971.
- ETLÍK, Jaroslav. 2008. *Ještě jednou k terminům*. In KLÍMA, Milan a kol. *Divadlo a interakce III*. Praha: Pražská scéna, 2008, s. 39–46.
- GAJDOŠ, Julius. 2005. *Od techniky dramatu ke scénologii*. Praha: Časopis Disk a edice Disk, 2005.
- KAISER, Petr. 1993. Protostrukturalismus v české estetice a literární vědě, básnická typologie Otakara Zicha. *Česká literatura*, roč. 41, 1993, č. 1, s. 83–89.
- MUKAŘOVSKÝ, Jan. 1933. Otakar Zich: Estetika dramatického umění. *Časopis pro moderní filologii a literaturu*, XIX, 1933, s. 318–326.
- MUKAŘOVSKÝ, Jan. 1934. *Prof. dr. Otakar Zich (nekrolog)*. In Universita Karlova v roce 1933-34 (ročenka), Praha 1934, s. 107–110 (další vydání In MUKAŘOVSKÝ, Jan. *Studie z estetiky*. Praha 1966, s. 328–332).
- OSOLSOBĚ, Ivo, PROCHÁZKA, Miroslav. 1997. Zichovo pozapomenuté paralipomenon. Několik neuspořádaných poznámek o pořádku, Otakarovi Zichovi, jeho PTD i EDU. *Divadelní revue*, roč. 8, 1997, č. 1, s. 3–11).
- OSOLSOBĚ, Ivo. 2007. *Principa parodiace*, Praha: AMU, 2007.
- OSOLSOBĚ, Ivo. 2010. Sama skutečnost, nejen znaky (rozhovor s operetním dramaturgem a divadelním teoretikem prof. Ivem Osolobě), rozmlouval David Drozd. *Divadelní revue*, 2010, r. 21, č. 1, s. 152–157.

- OSOLSOBĚ, Ivo. 1970. Divadlo jako komunikace komunikací o komunikaci. In ZÁVODSKÝ, Arthur (ed.). *Otázky divadla a filmu I.*, Brno: Masarykova universita, 1970.
- OSOLSOBĚ, Ivo. 1981. Sémiotika semiotika Otakara Zicha. In PEČMAN, Rudolf: *Vědecký odkaz Otakara Zicha.* Praha: Hudební společnost, 1981.
- PEČMAN, Rudolf. 1994. Oleg Sus jako znalec Otakara Zicha. In PEČMAN, Rudolf, OSOLSOBĚ, Petr (eds.). *Oleg Sus Redivivus*, Brno: Masarykova universita, 1994, s. 47–57.
- POSSET, Johanna. 1993. *Česká samizdatová periodika 1968–1989*, Brno: Továrna na sítotisk, 1993.
- SŁAWIŃSKÁ, Irena. 2002. *Divadlo v současném myšlení.* Praha: AMU, 2002.
- SOLDÁN, František. 1991. Oleg Sus o Otakaru Zichovi, *Universitas* 1991, č. 3, s. 16–18.
- SOLDÁN, František. 1994. Dílo jednoho života. In PEČMAN, Rudolf, OSOLSOBĚ, Petr (eds.). *Oleg Sus Redivivus.* Brno: Masarykova universita, 1994, s. 29–36.
- SUS, Oleg. 1991. Průkopník české strukturně sémantické divadelní vědy (Psychosémantika a divadelní umění). *Universitas*, 1991, č. 3, s. 13–16.
- SUS, Oleg. 1992. *Geneze sémantiky hudby a básnictví v moderní české estetice. Dvě studie o Otakaru Zichovi.* Brno: Masarykova univerzita, 1992.
- VELTRUSKÝ, Jiří. 1999. *Drama jako básnické dílo.* Brno: Host, 1999.
- ZICH, Otakar. 1931. *Estetika dramatického umění.* Praha: Melantrich, edice Výhledy sv. 11–12, 1931.
- ZICH, Otakar. 1977. *Estetika dramatického umění.* (Analecta Slavica Vol.14), Würzburg: JAL-REPRINT, 1977.
- ZICH, Otakar. 1986. *Estetika dramatického umění.* Praha: Panorama, 1986.
- VELTRUSKÝ, Jiří. 1994. *Příspěvky k teorii divadla.* Praha: Divadelní ústav, 1994.